

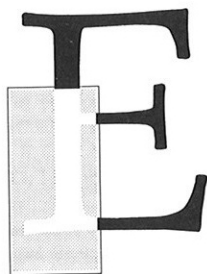

JOSEP CORELL

NOTES SOBRE
UN MANUSCRIT INÈDIT
DE LLUÍS GALIANA

---

(1) Cf. M^o. Josep CARBONELL, J. CORELL, "Un manuscrit inèdit de Lluís Galiana: "Tractatus de inscriptionibus antiquis", BSCC 67, 1989, pp. 471-498.

(2) Sobre les obres, tant impreses com manuscrites, de Galiana, vegeu Joan E. PELLICER BORRÀS, "La 'Rondalla de Rondalles' de Lluís Galiana. Estudi lingüístic i edició", València, 1986, pp. 42 ss.

(3) És ben coneguda la precocitat de Galiana. En una carta a Gregori Maians (14 de juny del 1759), Galiana es vanagloria d'haver escrit en versos llatins *La vida de S. Pablo Ermitaño*, quan sols tenia 13 anys, i la *Explicación Histórico-Fabulosa del Libro de los Espectáculos de M. V. Marcial*, als 14 anys (cf. V. CASTAÑEDA ALCOVER, «'Variedades'. Cartas familiares y eruditas del padre Lluís Galiana, dominico, a

n aquest article em propose ratificar i ampliar allò que ja s'ha dit en un altre sobre el mateix tema.¹ Galiana, malgrat que la seua vida es va veure troncada prematurament, publicà algunes obres i en deixà unes quantes més d'inèdites.² Una d'aquestes es conserva a la Biblioteca de la Universitat de València, sota la signatura M-92. Porta per títol *Tractatus de inscriptionibus antiquis, duobus tomis comprehensus... Cum variis scholiis, notis et animadvertionibus ad intelligenda multa venerandae Antiquitatis monumenta aptissimis*.

El manuscrit, segons figura al peu del títol, és del 1758. L'autor tenia aleshores sols divuit anys.³ El manuscrit, redactat en llatí, comença amb una dedicatòria, a la qual segueix una introducció; entre ambdues omplen quinze pàgines, les quals van sense numerar. Tot seguit va el repertori epigràfic, el qual consta de 177 pàgines numerades. Segueix a aquest un índex de llocs (pp. 177-181) i un altre de matèries i antropònims (pp. 181-188).

Pel que fa al contingut del manuscrit, mamprendré amb dues observacions sobre el mateix títol. En primer lloc, el mot *Tractatus* que aplica l'autor a la seua obra fa pensar, immediatament, en una espècie de manual o tractat d'epigrafia. Tanmateix, aquesta idea no respon, en absolut, a la realitat. L'obra és més aviat una recopilació d'inscripcions força variades entre si pel temps, l'espai i la llengua. El títol, doncs, resulta poc adequat i una mica pretencios per al que és l'obra. En segon lloc, d'acord amb el títol de l'obra, aquesta hauria de constar de dos volums: *Tractatus... duobus tomis comprehensus*. D'altra banda, en l'inici del tractat (p. 1), figura l'epígraf

TOMUS I; i, al final, (p. 176), llegim “*Et haec de inscriptionibus antiquis sufficiant pro primo tractatus tomo...*” Tanmateix, actualment, a la Biblioteca de la Universitat de València sols es conserva el volum I. ¿S’ha perdut el segon o, més aviat, no s’escrigué mai? Per una sèrie de raons, m’incline per la segona hipòtesi. El volum que ens ha arribat fa la impressió de ser una obra completa i acabada. Efectivament, recull inscripcions que van des de l’època més antiga fins ben entrada l’edat mitjana. Al final del tractat, l’autor sotmet l’obra al juí de l’Església, tot expressant el desig que redunde *in honorem Dei omnipotentis...* (p. 176). Açò sembla convenir més al final d’una obra que al final d’un volum. D’altra banda, cal tenir en compte que Galiana projectà algunes obres, les quals no portà mai a cap.⁴

Passem ara a la dedicatòria. Aquesta comprèn set pàgines. L’autor dedica l’obra a un personatge, sens dubte, fictici: *Illust(rissimo) ac nobilis(simo) D(omino) Domno Iohanni Piera de Cantacucolos, marchioni de la Bufalandola*. El mateix nom del mecenas i el títol que ostenta preludien el to jocós de tota la dedicatòria.⁵ Ací satiritza Galiana aquells autors que exalten amb elogis immoderats els seus protectors. Per a donar més força a la sàtira, hi utilitza la figura de la preterició; afirma que no vol cantar les virtuts i glòries del seu mecenas, car tot el món les coneix. Però, de seguida mamprén a exaltar-lo fins al punt d’incórrer en el ridícul. No dubte, doncs, que tota la dedicatòria és pura paròdia. Crec que ací tenim una prova que Galiana, com així diré més endavant, en escriure aquesta obra, no tingué pas intenció de publicar-la.

Segueix la introducció, la qual consta de vuit pàgines i està dividida en set paràgrafs. Galiana fa ací una apassionada defensa de l’antiguitat clàssica.⁶ Allunyar-se’n significa incórrer en la barbàrie de la fatal ignorància. L’interès i l’estudi de l’Antiguitat no representa, contràriament a allò que molts creuen, cap amenaça per al cristianisme i la pietat cristiana. Galiana menciona la destrucció de moltes inscripcions i altres monuments romans portada a cap a València a principis del xvi per ordre de Joan de Celaya.⁷ Aquesta actitud intolerant i de zel mal entès resultaria increïble, *nisi temporibus nostris alios furfuris eiusdem ac Sandaya (= Celaya) cernerem, quorum unus tantum prodeat, Valentinus Doctor Sales...* (paràgraf 5). Galiana censura ací durament unes paraules d’Agustí Sales, segons les quals hauria preferit no saber tant de numismàtica, ja que això li ha causat la ingrata sensació de semblar un gentil. L’autor considera absurdes i inconseqüents aquestes paraules, puix que Sales mateix manifesta en altres llocs que s’ha dedicat amb totes les seues forces a l’estudi de l’antiguitat.⁸

Al final de la introducció, Galiana exposa l’objectiu que es proposa amb la seua obra. Pretèn de reunir-hi les notícies que ha trobat disperses en els diferents autors que ha llegit. Així, en una sola obra, apareixeran tots plegats els monuments apropiats per al coneixement de l’antiguitat. Per tant, contràriament al que han fet els autors que l’han precedit, Galiana s’ocuparà “*non solum de inscriptionibus, quae in regno Valentiae sunt vel in Hispania..., sed de lapidibus sculptis, epitaphiis, cippis, epi-*

don Gregorio Mayans y Siscar con las respuestas de éste». BRAH LXXXIII, 1923, p. 163).

(4) Cf. Joan PELLICER BORRAS, *op. cit.*, pp. 54 ss.

(5) En aquesta època, l’autor era molt afeccionat a l’estil bufonesc, segons reconeix ell mateix en una carta a Gregori Maians datada el 20 d’octubre del 1759 (cf. V. CASTAÑEDA ALCOVER, *op. cit.*, p. 171; vegeu *ibid.*, p. 170, la reconvençió que li fa Maians envers açò).

(6) Galiana, en una carta a Maians de data 1 de Gener del 1760, diu: “Me empleo en esto algunos ratos para aquietar la passion que tengo al Arte Lapidaria y Medallistica” (V. CASTAÑEDA ALCOVER, art. cit., p. 173).

(7) Aquesta notícia, la qual es troba en molts autors, no ha estat prou aclarida encara. Segons Escolano (*Década primera de la Historia de la insigne y coronada ciudad y Reino de Valencia*, València 1610-1611, llib. 4, col. 773s.), l’any 1518, Joan de Celaya ordenà enterrar infinites pedres romanes en els fonaments del pont de Serrans. Però J. Teixidor, “Fabuloso entierro de piedras romanas en los cimientos del puente de Serranos”, *El Archivo*, 6, 1892, pp. 307-313, considera la notícia com a absurda i tendenciosa. En canvi, Hübner (CIL II, p. 502) la té com a probable, tot i al·legant que de prop de cinquanta inscripcions conegudes de València, sols se’n conservaven en el seu temps unes vint. Segons M. TARRADELL, “Valencia, ciudad romana: estado actual de los problemas”, *Saitabi*, XII, 1962, p. 6, és difícil de decidir-se, donada la vaguetat de les dades. Vegeu, però, el meu article “Destrucció d’inscripcions romanes de València als segles xvi i xvii. Revisió del tema”, *Saitabi* 38, 1988, pp. 109-117, on defen-se que es tracta d’una llegenda.

(8) És del tot injusta la crítica que fa l’autor d’un home tan benemèrit com A. Sales. Galiana, el 1758, sols el coneixia a través

del dominicà Jacinto Segura. Ara bé, si tenim en compte la polèmica entre Sales i Segura, no és pas estranya la desqualificació que aquest fa del cronista de València, de la qual se'n fa ací eco Galiana en escriure: "*Sed hoc quod Sales habeat in lucubrationibus, suisque opusculis inconsequen-tias, errores, et absurda est satis vulgare, ut cuicumque legenti Apologias F. Hiacynthi Segura contra illum, facile patebit*" (paràgraf 5). Sobre la polèmica entre Sales i Segura, vegeu A. MESTRE SANCHIS, *Historia, fueros y actitudes políticas*. València, 1970, pp. 46 ss. Pocs anys després, Galiana i Sales començaran una gran amistat, la qual impulsà Maians (cf. V. CASTAÑEDA ALCOVER, art. cit., BRAH, LXXXV, 1924, pp. 216 ss.; LXXXVI, 1925, pp. 349 ss.; A. MESTRE SANCHIS; *op. cit.*, p. 277).

(9) Una és la que es troba sobre la porta romànica de la catedral de València (p. 58); l'autor hi segueix Escolano. L'altra és del 1381, i es refereix a la construcció del "Miquelet" (pp. 165 ss.); Galiana no diu de qui la recull; potser siga una lectura personal.

(10) La inscripció ibèrica (p. 72 s.) és d'Iglesuela del Cid (Terol). Galiana depèn d'A. Agustín. Una bibliografia exhaustiva sobre aquesta inscripció, la poden veure en F. ARASA I GIL, "El Morrón del Cid (La Iglesiasuela del Cid)", *Teruel* 70, 1983, pp. 60 ss.

(11) Semblant és el cas de les inscripcions que presenta en les pàgines següents: 35-36 (=CIL II 3735), 36 (=CIL II 3736), 50 (=CIL II 3747), 70 (=J. SANCHIS SIVERA, *La Diócesis Levantina. Estudios históricos*, València 1920, núm. 466), 89 (=CIL II 3746), 89-90 (=CIL II 3745) 105 (=CIL II 3740) y 106 (=CIL II 3758).

(12) En les pp. 117 i 133 atribueix a València dues inscripcions de Tarragona (=CIL II 4161, 4194); en la p. 84 situa a Sagunt

grammatibus, marmoreis tabulis, titulisque multis quae in Gallia, in Italia, in Portugalia, in Hispania et aliis provinciis reperiuntur..." (paràgraf 7).

No cal dir que Galiana es proposa ací un objectiu que està molt per damunt de les seues possibilitats i de les de qualsevol altre, aleshores i ara.

Passem, finalment, al *Tractatus*, o corpus epigràfic. L'autor recull ací unes 300 inscripcions procedents de gairebé totes les províncies de l'Imperi Romà, principalment d'Itàlia, Grècia i Espanya. Pel que fa a Espanya, s'ocupa l'autor d'inscripcions de totes les regions, sobretot del País Valencià. La immensa majoria estan escrites en llatí; però n'hi ha també en grec, en castellà, fins i tot dues en català⁹ i una d'ibèrica.¹⁰

Pel que fa al mètode, Galiana mateix diu ja al principi que presentarà els epígrafs que ha trobat "*apud codices antiquos atque pervetustos libros*" (p. 1). Açò significa que no trobarem inscripcions inèdites en el manuscrit. En primer lloc, l'autor transcriu el text de cada inscripció, i en fa tot seguit algunes observacions. En l'exposició, s'observa certa tendència a l'ordenació del material, tant des del punt de vista cronològic com topogràfic. Però els salts d'una època a una altra, i d'una província a una altra són constants. Potser aquest desordre siga un reflex de l'alternança en l'ús de fonts. Galiana sol indicar els autors en què ha trobat cada inscripció. Aquests són, principalment, Escolano i Beuter, però també en cita amb més o menys freqüència d'altres: A. Morales, B. Aldrete, A. Agustín, F. Diago, el Batxiller Molina, F. Llansol de Romaní, J. J. Scaligero, A. Manuzio, Maffeo Vegio, C. Sigondo, etc.

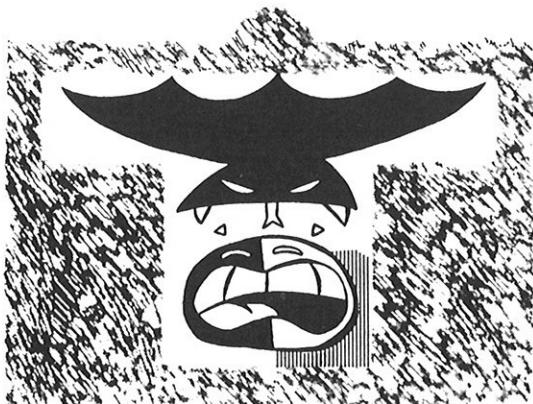
Pel que fa a les inscripcions romanes del País Valencià, puc afirmar que Galiana no les comprovà personalment. Respecte d'açò, és interessant d'observar que l'autor, en referir-se a una inscripció que es trobava a la granja que tenien els PP. Dominicans al Pla de Quart (València), subratlla amb gran èmfasi que ell mateix va llegir la inscripció, "... *cuius litteras... ego ipse legi* (p. 77). Tal èmfasi sembla donar a entendre que no va veure les altres. Doncs bé, aquesta manca de comprovació de les inscripcions explica la major part dels errors i deficiències de l'obra de Galiana. No presenta cap inscripció inèdita del País Valencià. Considera com a existents en el seu temps algunes inscripcions que ja havien desaparegut.¹¹ Localitza algunes erròniament i unes altres les duu dues vegades, com si es tractara d'inscripcions diferents.¹² La major part d'aquests errors els recull Galiana de les fonts que utilitza. En el comentari que sol fer a cada inscripció, no s'hi troba cap novetat respecte d'allò que ja s'havia dit anteriorment.

Cal aclarir que no he comprovat totes les inscripcions del manuscrit, sinó sols les que es refereixen al País Valencià. Ara bé, basant-me en l'estudi del conjunt valencià, el qual ascendeix a 52 (incloent-hi la ibèrica i les dues catalanes), crec poder afirmar que difícilment es trobarà cap novetat en tot el manuscrit. Aleshores, què pretengué Galiana amb aquesta obra? En la meua opinió, no pensà mai a publicar-la. És interessant observar que Galiana, en la carta dirigida a Maians,¹³ cita

diverses obres de la seua joventut, però no hi esmenta aquesta. D'altra banda, al·ludint al consell que li donà Maians de no tenir pressa a publicar,¹⁴ li contesta: "Demas desto, io nunca imaginé imprimir alguna cosa en esta edat; (que aunque tengo algunas Dedicatorias dadas a la estampa, no han salido con mi nombre) porque además de saber bien que tienen necesidad de limarse mis escritos: pienso que aunque fuesen buenos, siempre serían tenidos por de niño".¹⁵

Finalment, el to jocós de la dedicatòria sembla confirmar que es tracta d'una obra no destinada a l'estampa. Probablement, Galiana no pretengué mai més que exercitar-se en llatí i, com diria ell mateix, "aquietar la passion" que sentia per l'epigrafia i la numismàtica.

Josep Corell
Universitat de València

una inscripció de Tortosa (= CIL II 4056). En les pp. 40 i 65-66 presenta la mateixa inscripció (= CIL II 3737); incorre en idèntic error a les pp. 40 i 107 (= CIL II 3763).

(13) La carta que se cita en la nota 3.

(14) Carta de Maians a Galiana de 19 de juliol del 1759 (V. Castañeda Alcover, art. cit., *BRAH* LXXXIII, 1923, pp. 165 ss.).

(15) *Ibid.*, p. 166.